

COVID-19 Sürecinde Muhasebe Meslek Mensuplarına Yönelik Alanya Örneğinde Bir Araştırma

Osman Nuri ŞAHİN¹
Cihan KUMAŞ²

Özet

Yeni koronavirüs pandemisi her açıdan insanlığı etkilemiştir. Türkiye’de pandemiyle mücadelenin ekonomik tarafında en önde yer alan muhasebe meslek mensuplarının alınan önlemlerden de olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Devlet tarafından, virüsün olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla birçok önlem alınmıştır. Fakat bu önlemler içerisinde muhasebe meslek mensuplarını doğrudan ilgilendiren önlemler meslek mensuplarını ciddi bir şekilde etkilemiştir. Hem sağlıkları hem de meslekleri açısından hayatta kalma mücadelesi vermişlerdir. Bu çalışma muhasebe meslek mensuplarının pandemiye ilişkin düşünceleri ve çözüm önerilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile meslek mensuplarından görüşler toplanmış ve analiz edilmiştir. Bu kapsamda muhasebe meslek mensuplarının genel olarak süreçten kötü etkilendikleri ve alınan tedbirlerden memnun olmadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Muhasebe meslek mensupları, SMMM, YMM, Pandemi

JEL Sınıflandırması: M41, I10, J81, A10

A Study on the Case of Alanya Regarding Accounting Professionals During the COVID-19

Abstract

The new coronavirus pandemic caused by this coronavirus affected humanity in all respects. In Turkey, on the economic side of the fight against the pandemic, the accounting profession, as a forefront fighter, was also negatively affected by the measures. Many measures have been taken by the state to minimize the negative effects of the virus. But among these measures, it is seen that the members of the profession have seriously affected about the measures that directly concern the accountants. They struggle to survive in terms of both their health and their professions. This study aims to determine the thoughts and solution suggestions of accounting professionals about the pandemic. With the semi-structured interview method, the opinions of the professionals were collected and analyzed. In this context, it has been determined that accounting professionals are generally badly affected by the process and not satisfied with the measures taken.

Keywords: COVID-19, Accounting professionals, CPA, Sworn-In CPA, Pandemic

JEL Classification: M41, I10, J81, A10

1. Giriş

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan pandemiler birçok insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Son olarak 2019 sonunda ortaya çıkan yeni tip koronavirüs ve bu virüsün yol açtığı COVID-19 hastalığı yüksek yayılma hızıyla toplumları ciddi bir

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İİSBF, İşletme Bölümü, osmannurisahin@yahoo.com, orcid.org/0000-0002-6586-7073

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İİSBF, İşletme Bölümü, kumascihan@yahoo.com, orcid.org/0000-0002-4742-6645

şekilde etkilemiştir. Toplum üzerinde sadece sağlık boyutunda değil aynı zamanda ekonomik, sosyolojik ve psikolojik boyutlarda yarattığı olumsuzluklar devam etmektedir.

Türkiye’de virüsten korunmak için zorunlu olmadıkça evden dışarı çıkılmamasının önemi vurgulanarak sınırların kapatılması, eğitim öğretime ara verilmesi, yurtdışından gelenlerin on dört gün karantinaya alınması gibi önlemler alınmıştır. Alınan bu önlemlerin kaçınılmaz bir şekilde ülke ekonomisine olumsuz etkileri olacağı tahmin edilmektedir.

Devlet tarafından, virüsün olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla birçok önlem alınmıştır. Ancak bu önlemler içerisinde muhasebe meslek mensuplarını doğrudan ilgilendiren önlemlerden meslek mensupları ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Devletin pandemiye yönelik çıkarmış olduğu çoğu ticari teşvik, mali müşavirler için büyük bir iş yükü ve risk oluşturmuştur. COVID-19 kapsamında alınan önlemlerden ötürü birçok meslek grubu evlerinde izole bir şekilde oturarak sürecin sonlanmasını beklerken muhasebe meslek mensupları artan iş yükleri gerekçesiyle sokağa çıkmaya mecbur kalmış ve çalışmaya devam etmişlerdir. Bu da meslek mensuplarının pandemiden fizyolojik ve psikolojik olarak daha fazla etkilenmesine neden olmuştur. Bu açıdan, bu araştırmanın problemini, muhasebe meslek mensuplarının pandemi süreci ve pandeminin mesleki açıdan etkilerine yönelik düşüncelerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında, belirlenen problemlerin çözümüne yönelik önerilerde de bulunulacaktır. Bu önerilerin, gerek mevcut pandemide, gerekse gelecekte yaşanabilecek pandemilerde ortaya çıkacak problemlerin çözümü için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

2. Koronavirüs ve COVID-19

Koronavirüsler, memelileri ve kuşları enfekte eden ve çok çeşitli hastalıklara yol açan bir virüs grubudur. Koronavirüslerin insanlarda solunum yolu hastalığına yol açtığı 1960’lardan sonra keşfedilmiştir (McIntosh ve Perlman, 2015).

2003 yılında Çin’in Guandong eyaletinde henüz insanlarda karşılaşılmamış olan yeni bir enfeksiyon ortaya çıkmıştır. Daha sonra bu enfeksiyon yeni bir koronavirüs türü “Akut Şiddetli Solunum Yetmezliği (SARS)” olarak tanımlanmıştır. SARS 30 ülkeye yayılmış ve yaklaşık 8000 kişi bu virüse yakalanmıştır. 2003 yılının yaz aylarında virüs ortadan kaybolmuştur (WHO, 2015).

SARS’tan sonra 2012 yılında Arap Yarımadası’nda yeni bir koronavirüs ortaya çıkmıştır. Bu yeni virüse “Ortadoğu Solunum Yetmezliği Sendromu (MERS)” adı verilmiştir (deGroot vd., 2013: 7790). Virüs, Ortadoğu ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın değişik yerlerinde yaklaşık 25 ülkeye yayılmıştır. 2016 yılına kadar geçen süreçte virüsten enfekte olan hasta sayısının Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 2494 olduğu ve bu hastalardan 858’inin öldüğü bildirilmiştir (WHO, 2016).

2019 Kasım ayında ise Çin’in Wuhan şehrinde “Şiddetli Akut Solunum Sendromu Koronavirüs 2 (SARS-CoV-2)” adı verilen yeni tip bir koronavirüs daha ortaya çıkmıştır. 7 Ocak 2020 tarihinde virüsün yol açtığı hastalığa geçici olarak 2019-n-

CoV adı verilmiş, daha sonra hastalığın ismi COVID-19 olarak kabul edilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a:5). Yayılma hızı diğer koronavirüslere göre çok daha fazla olan SARS-CoV-2 virüsünün yol açtığı COVID-19 hastalığının hızlı bir şekilde yayılması sonrası DSÖ tarafından 11 Mart'ta "pandemi" ilan edilmiştir. Bu virüsten korunmanın en etkili yolunun, insanlar arasına fiziksel mesafe koymak ve bu nedenle de özellikle kapalı ortamlarda bir arada bulunulmasını engellemek olduğu belirtilmektedir (Karahana, 2020; Acar, 2020). Kişinin enfekte olmasının ardından 14 gün süreye kadar belirti göstermemesi ya da kronik bir hastalığı yoksa hiç belirti göstermeden bu hastalık sürecini geçirmesi, enfekte bireylerin toplum içinde ayırt edilmesini de zorlaştırmaktadır (TEB, 2020). Bu nedenle her meslek grubu için ciddi bir bulaş riski söz konusudur. Dolayısıyla imkânı olan tüm organizasyonlar, çalışanlarının evde kalabilmeleri için çeşitli düzenlemeler yapmış, uzaktan çalışma sistemlerini kullanmaya başlamışlardır (İSMMMO, 2020: 4). COVID-19 pandemisinden, Nisan 2020 itibariyle dünya üzerinde 3.000.000'dan fazla insan enfekte olmuş ve yaklaşık 200.000 kişi hayatını kaybetmiştir. COVID-19 pandemisinde ölüm oranı %7 civarlarında seyir etse de vaka sayısı çok fazla olduğu için %7 çok ciddi rakamlara tekabül etmektedir. (Worldometers, 2020). Virüsün bu kadar büyük bir kitleye ulaşmasındaki en büyük etken insanların uluslararası seyahatlerle virüsü farklı ülkelere taşımasıdır (Wilson ve Chen, 2020:2). Vaka sayıları artarken ölüm vakaları da aynı paralellikle artmaya devam etmektedir.

Ülkemizde ilk COVID-19 vakası 11 Mart tarihinde görülmüştür. 11 Mart tarihinden 18 Nisan'a kadar olan süreçte vaka sayısı 114.653'e hayatını kaybedenlerin sayısı ise 2.992'ye yükselmiştir (T. C. Sağlık Bakanlığı, 2020). Vaka sayılarının bu denli artmasıyla toplum psikolojik ve ekonomik olarak etkilenmiştir. Ülkemizdeki vakalarla diğer ülkeler karşılaştırıldığında vaka sayılarının en yüksek hızda arttığı ülkeler arasında olduğumuz görülmektedir. Vaka sayılarının en çok görüldüğü ülkelerde hayatını kaybedenlerin sayısına bakıldığında Türkiye gelişmiş sağlık sektörü sayesinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa ülkelerinin çoğunluğuna göre daha iyi bir mücadele ortaya koyduğu düşünülmektedir.

Devlet tarafından, pandemiden en az seviyede etkilenilmesi için birtakım önlemler alınmıştır. Bunlara ülkeler ve şehirlerarası seyahatlerin kısıtlanması, vakaların sık görüldüğü bölgelerin karantinaya alınması, eğitim öğretime ara verilmesi örnek olarak verilebilir. Devlet tarafından tüm ülkede, bazı şehirlerde ya da belirli yaş grubuna yönelik mecburi bir sokağa çıkma yasağı uygulanmış fakat uzun süreli ve tam bir sokağa çıkma yasağı uygulanmamış olsa da herkese evlerinde kalmaları hakkında tavsiyelerde bulunulmuştur.

3. COVID-19 ve Mali Müşavirlik Mesleği

Türkiye'de 3568 sayılı yasa ile düzenlenmiş olan mali müşavirlik mesleği doğası gereği sürekli olarak insan temasının gerçekleştiği bir meslektir. Mesleğin ana konuları, defter tutmak, finansal tablo ve beyannameler düzenlemek, bilirkişilik ve benzeri işler yapmak olarak ifade edilmektedir. Devletlerin gelir kalemlerinden en önemlilerinden olan verginin tahakkuk ve tahsil edilebilmesi için mali müşavirler önemli bir role sahiptirler. Mali müşavirler sadece işletmelerin devlete vereceği

vergiyi hesaplayan kişiler değil, işletmelerin kaderlerine yön veren kişilerdir. Bu nedenle mali müşavirler, girişimciler, şirketler ve devlet kurumları arasında aracı görevlere sahip olan kimselerdir. Bu kişiler hem şirketlerin ekonomik faaliyetlerinin etkin ve planlı biçimde yönetilmesine olanak tanımakta, hem de denetim yapma becerileri sayesinde devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin de etkin biçimde toplanmasında rol oynamaktadırlar (Kurtcebe, 2018:7).

Mali müşavirler işletmelerin mali sorumluluklarını üstlendikleri için işletmeler adına belirli beyan ve bildirimleri (Katma Değer Vergisi, Muhtasar vb.) zamanında bildirmek zorundadırlar. Birçok işletme COVID-19 pandemisi sebebiyle oluşan zorunlu sebeplerden dolayı faaliyetlerine devam edememiştir. İşletmeler reel olarak faaliyetlerine ara vermiş olsalar bile mali açıdan sorumlulukları devam etmektedir. Eğer bu sorumluluklar yerine getirilmezse işletmeye uzlaşma kapsamında olmayan usulsüzlük cezası kesilmektedir (VUK, 1961:353). Bu sorumlulukların tamamını mali müşavirler üstlenmektedir.

Birçok işletme COVID-19 pandemisi sebebiyle ortaya çıkan krizden dolayı zor durumda kaldığı için ekonomik tedbirler almak zorunda kalmıştır. İşletmelerin bu krizi en hafif hasarla atlama için devlet tarafından çeşitli tedbir ve teşvik paketleri yayınlanmıştır. İşletmeler bu paketlerden nasıl yararlanılacağını öğrenmek için mali müşavirlerine danışmak durumunda kalmıştır. Mali müşavirler bu gibi nedenlerle yeni çıkan mevzuatlara karşı sürekli kendilerini güncellemek zorundadırlar. Mali müşavirler vergi daireleri, sosyal güvenlik kurumu, bağlı oldukları mesleki örgütler ve hizmet verdikleri kişiler ile sürekli iletişim halinde olmaları gerekmektedir (Özçelik, 2018:100).

Ülkemizde, kamu kurum ve kuruluşları özelinde ve genelinde pandemi ile başa çıkabilmek adına çeşitli önlemler alınmıştır. Mali müşavirler ve muhasebeciler için staja giriş sınav başvuruları ve sınavın tarihinin ertelenmesi, kısa çalışma ödeneğinden faydalanılmasının kolaylaştırılabilmesi için staj tarihlerinin de çalışma süresinden sayılması, stajyerler için katkı payı ücretlerinin ödenmesinin ertelenmesi gibi tedbirler alınsa da, muhasebeci ve mali müşavirlerin çalışma koşullarının değiştirilmediği görülmektedir (TESMER, 2020). 110.000 Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir (SMMM), 5.000 Yeminli Mali Müşavir (YMM), 18.000 stajyer, ofislerde çalışan personeller ve ön muhasebe elemanlarıyla hizmet verilen bu sektörün çalışanları, vergilerin hesaplanabilmesi için çeşitli evrakları genel olarak elden toplamak zorunda kalmakta ve bunun için de işletme ziyaretlerinin yanı sıra kamu ziyaretleri de gerçekleştirmektedirler. Kurumsal firmaların büyük bir kısmı dijital fatura sistemine geçmiş olmasına rağmen çoğu firma evraklarını hala fiziki olarak tutmaktadır. Evraklara kimlerin dokunduğu, hangi ortamda saklandıkları konusundaki belirsizlikler, muhasebe meslek mensuplarına yönelik hastalık riskini arttıran sebepler arasında sayılabilir. Zorunlu sebeplerden dolayı faaliyetleri durdurulan işletmelerden gerekli evrakların temin edilmesi güçleşmektedir. Belge toplamak için toplu taşıma araçlarının kullanılması gerekliliğinin de var olabileceği unutulmamalıdır. Bu zorluklara rağmen mali müşavirler beyannamelerin hazırlanmasına devam etmek durumunda kalmaktadırlar. Katma Değer Vergisi(KDV) 1-2, Muhtasar, Muhtasar ve Prim

Hizmet Beyannamesi (MuhSGK), Damga Vergisi, Turizm Katılım Payı, Ba (Mal ve Hizmet Alışlarına İlişkin Bildirim Formu), Bs (Mal ve Hizmet Satışlarına İlişkin Bildirim Formu), Geri Kazanım Katılım Payı (GEKAP) ve benzeri belgelerin/beyannamelerin hazırlanmasının ötelenmemesi, muhasebecilik mesleğini icra eden kimseleri, ve onlarla çalışan ve yaşayan insanları da riske atmaktadır. Damlacık yolu ile bulaşan virüsün, bulaşma riskinin her temasta artması sebebiyle muhasebeci ve mali müşavirlerin hem hasta olması hem de hastalığı yayma olasılıkları bulunmaktadır (Özbek, 2020). Beyannamelerin teslim edilmesi, şirket açılışı gibi işlemler sebebi ile vergi dairelerinde, kapalı ortamlarda pek çok insan ile bir araya gelinmek zorunda kalınması da, bulaş riskini arttıran bir durumdur. Kuşkusuz hastalığa ilişkin fiziksel risklerin yanı sıra psikolojik sağlığı tehdit eden riskleri de gözönünde bulundurmak gerekmektedir. Hastalık riskinin hissedilmesi, psikolojik ve sosyal sağlığı tehdit edebilecek bir durumdur.

COVID-19 pandemisinin etkilerinin ekonomik olarak oluşturacağı olumsuzlukların etkilerini azaltmak için ülkemiz tarafından “Ekonomik İstikrar Kalkanı” adlı tedbir paketi açıklanmıştır. Tedbir paketi kapsamında 100 milyar liralık kaynak seti devreye alınmıştır (T. C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020). Tedbir paketi kapsamında nakit akışı bozulan firmalara kredi ödemelerinde erteleme, ilave finansman desteği ve kısa çalışma ödeneğinden faydalanmak için gereken süreçlerin hızlandırılması gibi çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemlerin alınabilmesi için meslek mensuplarının sürekli görevinin başında olması gerekmektedir. Örneğin bir firmanın kredi desteğini alabilmesi için mali müşavir kısa sürede işletmenin mali tablosunu hazırlayıp tedbir paketi için gerekli yerlere başvuruyu yapması gerekmektedir.

COVID-19 pandemisi sebebiyle kamu kurumlarına dönüşümlü çalışma ve evden çalışma gibi kolaylıklar sağlanmıştır. İşletmelerin mali sorumlulukları devam ettiği için mali müşavirlerin evden çalışma gibi imkânı olmamaktadır. Ek olarak işletmelerden mali teşvik ve tedbir programlarından yararlanılması için belirli evraklar istenmektedir. Bu evrakların dijital olarak verilmesi gerekirken İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) gibi kamu kurumları işletmelerden kaşeli belge istemektedir. Bu ve benzeri durumlar meslek mensuplarını çıkmaza sürüklemektedir.

İlerleyen süreçte hem mali müşavirler hem de işletmeler üzerinde COVID-19’un ekonomik olarak olumsuz etkileri olacağı tahmin edilmektedir. Bu etkiler işletmelerin sürekliliğinin riske girmesi, işletme varlıklarının değer kaybetmesi, işletmelerin faaliyetlerinde performans düşüklüğü yaşaması gibi sonuçlara sebep olacaktır. İşletmelerin finansal durumlarında sıkıntılar meydana geleceği için mali müşavirlerin tahsilat yapmaları zorlaşacaktır. Tıpkı işletmeler gibi müşteri kapasitelerinde azalma meydana gelecektir. Bu durumun muhasebe meslek mensuplarının mali açıdan zor duruma düşmelerine sebep olacağı tahmin edilmektedir.

Diğer bir açıdan bakıldığında Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) verilerine göre 65 yaş üzeri meslek mali müşavir sayısı 9935’tir (TÜRMOB, 2020). Devlet tarafından 65 yaş ve üstü vatandaşlara sokağa çıkma yasağı gelmiş olsa dahi 65 yaş üstü meslek

mensupları ofisine gitmeden işlerini yürütememektedirler. Bu nedenlerden dolayı 65 yaş üstü meslek mensupları büyük risk altındadır.

COVID-19 ile mücadelede en büyük mücadeleyi başta sağlık çalışanları vermektedirler. Sağlık çalışanlarının ardından birçok meslek grubu bu mücadelede büyük sorumluluk ve risk almaktadır. Bunlardan biri de mali müşavirlerdir. T. C. Sağlık Bakanlığının açıklamasına göre 1 Ocak 2020 itibariyle Türkiye’de sağlık personeli sayısı 164.594 hekim, 198.465 hemşire olmak üzere toplam 363.059’dur (Doğruluk Payı, 2020). COVID-19 pandemisi sebebiyle 22 Nisan 2020 tarihine kadar 24 sağlık personeli hayatını kaybetmiştir (Cumhuriyet, 2020). Aynı tarihte TÜRMOB verilerine göre bağımsız ofisinde çalışan mali müşavir sayısı 53.211’dir (TÜRMOB, 2020a). Pandeminin başlamasıyla birlikte 22 Nisan 2020 itibariyle 6 Mali Müşavir hayatını kaybetmiştir. Sağlık çalışanlarında vefat oranı yaklaşık onbinde dört iken mali müşavirlerde bu oran binde birdir. Bu veriler mali müşavirlerin pandemiden en çok etkilenen meslekler arasında olduğunu göstermektedir. Ülkemizde ilk vaka 11 Mart tarihinde görülmüştür. Virüsü taşıyan bir kişinin aile bireylerinin de enfekte olduğu tespit edilmiştir. Virüsün ilk tespit edildiği kişide hiçbir belirti olmamasına rağmen ailesinde bulunan bireylerden bazılarının durumu ciddileşmiş ve yoğun bakım altına alınmışlardır. Taşıyıcı olan kişi, muhasebe işlemlerini yapmak için hastanenin muhasebe bölümündeki çalışanla temas etmiş ve bu temas sonucunda virüs muhasebe çalışanına bulaşarak, çalışanında enfekte olmasına sebep olmuştur. İlerleyen süreçte muhasebe çalışanın durumu ciddileşmiş ve hayatını kaybetmiştir. Yine bu olay da muhasebecilerin pandemiden öncelikli olarak etkilenen meslek gruplarından olduğunu göstermektedir.

Mali müşavirler pandemi sürecinde işlerine devam etmek zorunda kalmışlardır. Muhasebe dinamik bir meslek olduğu için tüm ticari hayat durmadıkça muhasebenin durması mümkün gözükmemektedir. Vergilerin sağlıklı bir şekilde belirlenip tahsil edilmesinde mali müşavirler önemli rol oynamaktadır. Bu yüzden gerekli önlemler alınarak krizin en az hasarla nasıl atlatılacağı üzerinde durulması gerekmektedir. TÜRMOB tarafından sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonu adı altında COVID-19’dan etkilenen meslek mensuplarına destek paketi açıklanmıştır. Ayrıca mali müşavirlere özel TÜRMOB aracılığıyla, Halk Bankasından düşük faizli ve uzun vadeli kredi destek paketi sağlanmıştır (TÜRMOB, 2020b). Ülkemizde SMMM odaları meslek mensuplarının pandemiden korunabilmesi için üyelere maske dağıtımı gibi önlemler almaktadırlar.

4. Literatür Taraması

Muhasebe meslek mensuplarının yaşadıkları sıkıntılara yönelik literatürde çeşitli çalışmalar mevcuttur. Örneğin Uzay ve Tanç (2005), meslek mensuplarının muhasebe ücreti tahsil etmekte zorlandığını ve bürokrasi ve haksız rekabetten rahatsız olduklarını tespit etmiştir. Uzay (2005), muhasebe meslek stajyerlerinin sorunlarını incelemiş ve stajyerlerin başlıca beklentilerinin meslek mensuplarının ilgi ve takdiri ile meslek örgütlerinden mali tatil, yeni iş sahalarının açılması ve mevzuatın basitleştirilmesi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kalaycı ve Tekşen (2006)

çalışmalarında, düşük defter tutma ücretleri, fazla iş yükü ve yasal değişiklikleri takip etmenin zorluğunun temel sorunlardan olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çil Koçyiğit vd. (2008), müşterilerin zamanında ödeme yapmaması, çalışma saatlerinin uzunluğu, fazla iş yükü, düzenlemelerin karmaşıklığı ve düşük muhasebe ücretlerinin meslek mensuplarının stres faktörlerinden olduğunu belirtmiştir. Bilen'in (2008) çalışması yasadışı olarak bir lisans kiralayarak çalışan sertifikasız muhasebecilere dikkat çekmektedir. Tetik vd. (2008), Antalya'daki SMMM'ler üzerine yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Özulucan vd. (2010) bunlara ek olarak standartların karmaşıklığının, ekonomik zorlukların, sağlıksız iletişimden kaynaklanan sorunların ve kamu kurumlarıyla yaşanan sorunların meslek mensuplarını en çok etkileyen sorunlardan olduğunu bulmuşlardır. Biyan'ın (2012) çalışması, diğer araştırmalara ek olarak, meslek mensuplarının nitelikli personel bulma konusunda sorun yaşadıklarını, kamu kurumlarından ve mesleki örgütlerden memnun olmadıklarını göstermektedir. Gökgöz ve Zeytin (2012), iş yükleri nedeniyle özel hayatlarına zaman ayıramadıklarına dikkat çekmiştir. Çınar ve Güney (2012) teknolojik yetersizliklere bağlı olarak erişimdeki kesintinin büyük bir sorun olduğu sonucuna varmışlardır. Ömürbek ve Türkoğlu'nun (2013) çalışması, meslek mensubu sayısının artması ve bunun düşük kazanç nedeni olabileceğini göstermektedir. Terzi'de (2015) meslek mensuplarının en önemli sorunlarının ekonomik sorunlar olduğu sonucuna varmıştır. Şahin (2022) Güneydoğu Anadolu'daki meslek mensuplarına yönelik bir çalışma yapmış ve benzer diğer çalışmalara ek olarak terör faaliyetleri ve mülteci sorunlarının da meslek mensuplarının etkilendiği konular olarak vurgulamıştır.

5. Araştırma

Bu çalışmada COVID-19 pandemisi sebebiyle mali müşavirlerin yaşadığı zorluklar incelenmek üzere Alanya ilçesinde nitel bir araştırma yapılması planlanmış ve araştırma sürecine ait aşamalar araştırma grubunun belirlenmesi, internet üzerinden görüşme randevusu ayarlanması ve görüşmelerin değerlendirilmesi şeklinde oluşturulmuştur.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada, COVID-19 pandemisinin muhasebe mesleğine ve mensuplarına etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede meslek mensuplarının düşüncelerinin elde edilmesi ile sebebiyle görüşmeler yapılması planlanmıştır. Pandemiye yönelik alınan önlemlerden dolayı mali müşavirler ile yüz yüze görüşmek yerine internet veya telefon üzerinden canlı görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde COVID-19 pandemisi sebebiyle mali müşavirlerin mesleğini icra ederken yaşadığı zorlukları belirlemek ve yaşanan zorluklar için çözümler belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışma nitel araştırma şeklindedir. Nitel çalışmada gözlem, görüşme ve doküman analizi olarak üç tane veri toplama tekniği kullanılmaktadır (Karataş, 2015:72). Nitel araştırma yöntemi daha küçük bir grupta çalışılmasına rağmen ayrıntılı bilgi sağlamaktadır (Özdemir, 2010:341). Bu yöntemde veriler bir hipotezin doğruluğunu kabul veya reddetmek için değil var olan bir olayın önemini

ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır. Bu araştırmada nitel araştırma yönteminde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmesi açısından bu yöntem tercih edilmiştir. Araştırma, 2021 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında yapılmıştır. Alanında uzman öğretim üyelerinin görüşleri alınarak sorular hazırlanmıştır. Görüşme formunun ilk kısmı demografik bilgilere yönelik soruları ikinci bölüm ise COVID-19 sürecine ilişkin soruları içermektedir. İkinci bölümde katılımcılara 5 adet açık uçlu soru yöneltilmiştir. Sorular COVID-19 sürecine ilişkin katılımcıların düşünceleri, karşılaşılabilecekleri sorunlar ve çözüm önerileri baz alınarak hazırlanmıştır. Soruların kolay anlaşılır olması ve yanıtlayıcıyı yönlendirici olmaması gibi konulara dikkat edilmiştir. Çalışma için Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Alanı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 08.06.2021 tarihli ve 2021/24 karar sayılı etik kurul onay kararı alınmıştır.

Katılımcılardan izin alınarak internet üzerinden ve telefonda gerçekleştirilen görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Görüşme sonrası elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz katılımcıların görüşlerini çarpıcı şekilde yansıtmak için doğrudan alıntılarının sık kullanıldığı ve elde edilen sonuçların neden-sonuç kapsamında yorumlandığı analiz tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Verilerin elde edilmesinde pandemiden kaynaklanan sokağa çıkma yasakları, sağlık riskleri gibi sebeplerle internet ve telefon üzerinden görüşmeler kullanılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 30-45 dakika sürmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler metin olarak hazırlanmıştır. Metinlerin katılımcılar tarafından doğrulaması yapılarak ve görüşmeler mümkün olduğunca uzun tutularak uzun etkileşim ile iç geçerliliği artırılmıştır.

5.2. Örneklem

Araştırma 3568 sayılı meslek yasasında muhasebe mesleği olarak sayılan serbest muhasebeci ve mali müşavirlik ve yeminli mali müşavirlik mesleğini bağımsız olarak icra eden meslek mensuplarını kapsamaktadır. Meslek mensuplarından kartopu örnekleme yöntemiyle 7 kişiyle görüşme yapılmıştır. Literatür incelendiğinde bu tekniği kullanan çalışmalara göre bu sayı yeterlidir. Örneğin Güneş ve Gökçek (2013) 6 katılımcı ile Altunay, Oral ve Yalçınkaya (2014) ise 5 katılımcı ile tekniği çalışmalarında kullanmıştır. Bu kişilere ait demografik bilgiler ve görüşme tarihleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Görüşme Yapılan Meslek Mensuplarının Demografik Bilgileri

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Meslek Tecrübesi	Eğitim Düzeyi	Görüşme Tarihi
SMMM (1)	Erkek	22 Yıl	Lisans	23.07.2021
SMMM (2)	Kadın	10 Yıl	Lisans	29.07.2021
SMMM (3)	Kadın	15 Yıl	Lise	04.08.2021
SMMM (4)	Kadın	10 Yıl	Lisans	14.08.2021
SMMM (5)	Erkek	31 Yıl	Lisans	17.08.2021
YMM (6)	Erkek	27 Yıl	Lisans	21.08.2021
YMM (7)	Erkek	55 Yıl	Lisans	21.08.2021

5.3. Bulgular ve Yorum

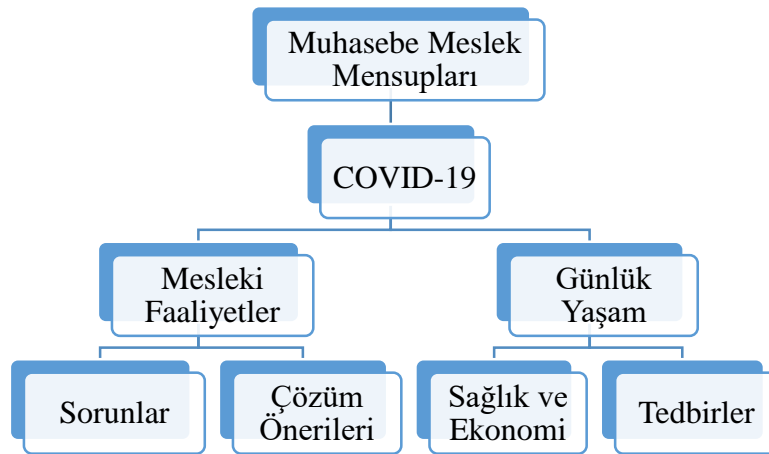
Araştırmanın bu aşamasında, görüşme sırasında elde edilen ses kayıtlarında verilen cevaplar ayrı ayrı analiz edilerek, her bir soru için verdikleri cevaplarda vurguladıkları noktalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmede sorulan açık uçlu sorular Tablo 2’ de yer almaktadır.

Tablo 2: Görüşmede Sorulan Açık Uçlu Sorular

Soru No	Soru metni
1	COVID-19 hakkında düşüncelerinizi nedir?
2	COVID-19 sebebiyle devletin aldığı önlemleri yeterli buluyor musunuz?
3	Gelecekte alınacak önlemler hakkında öngörüleriniz nelerdir?
4	COVID-19 sebebiyle muhasebe mesleğinde ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?
5	Yaşanılan zorlukların çözümü için ne gibi uygulamalar yapılmalıydı?

5.3.1. COVID-19 Pandemisi ve Muhasebe Meslek Mensupları

Yapılan derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler COVID-19 pandemisi adlı ana tema ve bu ana temayla ilişkili Mesleki Faaliyetler ve Günlük Yaşam şeklindeki alt temalar şeklinde düzenlenmiştir. Mesleki Faaliyetler alt teması, Sağlık ve Mesleki Faaliyetler şeklinde iki alt temadan, Günlük Yaşam alt teması Sağlık ve Ekonomi ile birlikte Tedbirler alt temasından oluşmaktadır. Mesleki Faaliyetler alt teması ise Mevzuat, Mesleki Ekosistem, Çalışma Şekli ve Teknoloji olarak dörde ayrılmıştır. Bu temalar Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: COVID-19 Ana Teması ve Alt Temalar

5.3.1.1. COVID-19 Sürecinde Özel Hayat ve Günlük Yaşam

Görüşmelerde meslek mensuplarının bir birey ve vatandaş olarak COVID-19'un tıbbi ve ekonomik olumsuz etkilerine yönelik endişeleri ve çözüm önerileri olduğu görülmüştür.

5.3.1.1.1. Sağlık ve Ekonomi

Görüşmeye katılan meslek mensupları dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi nedeniyle kendilerinin, ailelerinin, sevdiklerinin vs. sağlıkları konusunda endişe etmektedirler. Katılımcıların cevaplarında COVID-19'un tüm dünyayı tehdit ettiği ve hem sağlık hem de ekonomik açıdan etkilerinin olduğu, pandemi sebebiyle kaygılı oldukları ve geleceğe yönelik karamsar oldukları anlaşılmıştır. Pandeminin yayılmaya devam edeceği ve yol açtığı ekonomik sıkıntıların ciddi boyutlara ulaşacağını düşünmektedirler. YMM (7) ise ülke olarak pandemiye ekonomik ve yönetsel açıdan kötü bir dönemde yakalandığımızı, sağlık teşkilatının canla başla takdire şayan çalıştığını ama son dönemdeki gevşemeler sebebiyle durumun zorlaşacağını belirtmiştir. Özellikle SMMM (3)'nin aşağıdaki ifadesi ise pandemiye karşı içinde bulunduğu endişe ve panik durumunu ortaya koymaktadır;

SMMM (3): (...) COVID-19 beni çok korkutuyor hastalık bir taraftan, ekonomik sorunlar bir yandan tedirginliği artırıyor. İnsanların psikolojik olarak etkilenmesinin başka sorunları getirmesinden de çok endişeleniyorum. (...) (04.08.2021)

YMM (7) ayrıca son dönemlerde devletin düştüğü duruma bakıldığında batıda swap yapabilecek ülke bulunamaması sebebiyle ancak Çin ve Katar ile swap yapıldığını, 2020'de ülkenin 170 milyar \$'dan fazla faiz ve borcun ödenmesinin zorluğundan bahsetmiştir. Diğer taraftan sürekli ihracattaki rekorların dile getirildiğini, ithalat ile ilgili konuşulmadığını, yetkili kurum verilerine bakıldığında asıl rekorun ithalatta gerçekleştiğini ve bunun da %60'lar civarında açığa sebep olduğunu ifade etmiştir. Tüm bunların yönetimde açık, net, şeffaf olunarak çözülebileceğini, yerel yönetim yardımlarının önünün kesilmesinin, yardım konusunda derneklerde ayırım yapılmasının çözüme katkı sağlamayacağını belirtmiştir. Bu ifadelerden yola çıkarak meslek mensuplarının fiziki ve ruhsal sağlığın yanı sıra ekonomik açıdan endişeli oldukları anlaşılmaktadır.

5.3.1.1.2. Tedbirler

Cevaplar incelendiğinde SMMM (1) haricinde tüm katılımcıların alınan önlemleri yeterli bulmadığı görülmüştür. SMMM (1) alınan önlemlerin yeterli olduğunu, yapılan bilgilendirmelerin ve okulların tatil edilmesinin doğru adımlar olduğunu ancak umreden gelenler konusunda daha tedbirli olunmasının gerektiğini belirtmiştir. SMMM (2) tedbirlerin yetersiz olduğunu ve durumun daha da kötüleşeceğine yönelik düşüncesini ve endişesini belirtmiştir. SMMM (3) bu konuda özellikle özel sektör çalışanların pandemi öncesiyle aynı şekilde çalışmaya devam etmesinin önlenmesi ve sokağa çıkma yasaklarının uygulanmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. SMMM (4) ise alınan önlemlerin caydırıcı olmaması sebebiyle sokakta normal hayatın devam etmesi ve insanların

vurdumduymazlığının yanlışlığına vurgu yapmıştır. YMM (6) kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izne ayrılanlara verilen 1.000 TL'lik desteğin yetersiz olduğunu, ertelenen vergilerin ise destek olarak gösterilmesinin reel olarak destek olmadığını, verginin ertelenmesinin devletin kendi gelirini ertelemekten başka bir şey olmaması sebebiyle doğru olmadığını vurgulamıştır. Sağlık açısından ise tedbirlerin uygulanmasında gecikildiğini, hiç olmazsa bir defaya mahsus bir aylık sokağa çıkma yasağının uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. YMM (7) ise devletin ekonomik gücünün yetersizliği sebebiyle sokağa çıkma yasağı getiremediğini, bu tür durumlarda işverenlere, işçilere vs. ekonomik destek sağlanmasının gerekliliğini belirtmiş ve pandeminin gıda konusundaki etkilerine şu şekilde dikkat çekmiştir;

YMM (7): (...) *Gıda konusu diğer bir problem. Bugünlerde hissetmiyoruz ama Eylül ayı sonrası hissedilecek. Türkiye'de tarımı dizayn edenler 65 yaş üstü insanlar. Kendimin de dahil olduğu bu insanlar 23 Mart'tan beri sokağa çıkma yasağı kapsamında dışarı çıkamıyor. Benim evde biri üniversite diğeri ortaokul seviyesinde 2 çocuğum var. Çocuklarımla ve onların ait olduğu yeni nesilin bahçe, arazi, tarım kültürü yok. Tarım çoğunlukla 60 yaş üstü insanlarca yapılıyor. Bu insanlar bu işi sürdürmezse olmaz. (...) (21.08.2021)*

Katılımcıların tedbirlere ilişkin takip eden süreçte genel olarak sokağa çıkma yasağı beklentisi çerçevesinde yanıt verdikleri görülmüştür. Aksi takdirde durumun vehametini koruyacağını belirtmişlerdir. Ayrıca sosyal mesafe kurallarının ve test sayısının artacağını düşünmektedirler. YMM (6) sağlık açısından Türkiye'nin iyi olduğunu ve sorun yaşamayacağını düşündüğünü ama ekonomik anlamda ödeme gücünün kalmaması ve piyasanın canlandırılabilmesi için gerekli nakit akışı adına ciddi finansal destek ve teşviklerin yanısıra vergi affının gerekliliğinden bahsetmiştir. Yapılabilecekler konusunda sözlerine şunlarla devam etmiştir;

YMM (6): (...) *Mesela KOBİ kredileri sağlanabilir. Bahsettiğim şey şimdiki krediler değil. Kredi talep edenlere sicili bozuk diye kredi verilmiyor. O kriterlere bakılırsa sicili temiz olan kimse yok. Ben daha önce 5.000 TL için başvururken banka kriterlerine uymadığından reddedildim. Şimdi cep telefonundan tuşa basarak hesabıma 100.000 TL aktarılıyor. Benim gibisine değil ihtiyacı olana vermeli. Ne yapacak? Belli firmalara, onların kapanmaması adına, iflaslarını erteleme adına, ciddi anlamda destek vermesi lazım. Özellikle büyük firmalara. Ama devlet bunları yapamaz, ekonomik koşullar açısından mümkün değil. Hazine bakanı 250 milyar TL'nin piyasaya verildiğini söylüyor. Ama nereye gitti bu? Bu para 81 milyon vatandaşa dağıtılsa kişi başı 3.000 TL eder. Hani nerde? (...) (21.08.2021)*

YMM (7) ise konuya daha değişik bir açıdan yaklaşarak şunları ifade etmiştir;

YMM (7): (...) *Türkiye'de kentsel nüfusun azaltılması gerekmektedir. Geçmişte kentsel nüfus azdı. 30 sene önce 24 Ocak 1980 kararları sonrası kentsel nüfus çok hızlı arttı ve son 20 yılda maksimum seviyeye çıktı. Kırsalda yaşayan insan sayısı 30 sene önce ülke nüfusunun %60-*

65'ini oluştuyordu. Ülkemiz dünyada kendi kendine yeten 7 ülkeden biriydi ve bu da Türkiye'nin tarımsal topraklarının işlenir olmasından dolaydır. Köydeki Mehmet Amca ürettiği zaman sadece kendine değil İstanbul'daki oğluna, Ankara'daki kızına, damadına, gelinine yiyeceğini ve giyeceğini aynı olarak veriyordu, para olarak değil. Pekmez, un, fasulye, domates, salça, biber, yağ, çökelek, peynir gönderiyordu. Bütün bunlar ekonomi içindeki üretimlerdi. Bu üretim düştü, sıfır oldu. Bir ülkenin borçları Gayri Safi Milli Hasıla'nın(GSMH) yarısını geçtiyse uluslararası literatürde bunun karşılığı o ülkenin iflasıdır. (...) (21.08.2021)

5.3.2. COVID-19 Sürecinde Mesleki Faaliyetler

Bu başlıkta katılımcıların, meslek mensuplarının pandemiden ciddi bir şekilde etkilenme durumlarını ortaya koyan ve bunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin cevaplar verdikleri görülmektedir.

SMMM (1) devletin genel anlamda aldığı önlemlerden memnuniyetini dile getirmesine rağmen mesleki açıdan memnuniyetsizliğini ortaya koymaktadır. SMMM (1), meslek mensuplarının bu süreçte pek önemsenmediğini belirterek resmi makamların işlemlerin zaten elektronik ortamda gerçekleştirildiğini söyleyerek durumu bilerek ya da bilmeyerek ciddiye almaması ile ilgili rahatsızlığını belirterek beyanname ve bildirgelerin elektronik ortamda gönderildiğinin, bunun kolay ve hızlı olduğunu ancak söz konusu beyanname ve bildirgelerin elektronik ortamda gönderime hazır olana dek geçen sürecin gayet meşakkatli ve koronavirüs pandemisi kapsamında gayet risk ile dolu olduğunu söyleyerek bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

SMMM (1): (...) Karşılaştığımız nokta şu, biraz önce devletin aldığı önlemler olarak memnun olduğumu söylemişim istisnai bir konuyu burada açıklamak isterim. Yapılan toplantılarda bazı gazetecilerin sormuş olduğu sorularda maliye bakanımıza ithafen mali müşavirler için ne düşünüyorsunuz deyince kendisi de onlar dijital ortamda beyannamelerini veriyor şeklinde kısa bir cevap verdi geçiştirdi. Tabi biz bu cevaptan hiç hoşnut olmadık. İki sebepten dolayı; Bir, maliye bakanının bu konuyu bu şekilde hızlı geçiştirmesi iyi değildi. İki, hızlı geçiştirmesi maliye bakanı mali müşavirlerden habersiz mi diye bizi düşündürdü. Evet, mesleğimiz dijital bir hale gelmiştir ama burada ne kadarlık kısmı dijital bunu değerlendirmek istersek biliyorsunuz birkaç yıldır elektronik defter, elektronik fatura gündeme geldi. Çok öncelerden beri beyanname ve bildirgelerimizi elektronik ortamda veriyoruz bu doğru. Herhangi bir beyannamenin herhangi bir bildirgeyi hazırladığımız zaman bunu elektronik ortamda göndermek gerçekten bir dakikanın bile altındadır. Ancak o beyannameyi o aşamaya getirinceye kadarki süreç? Bundan biraz bahsedelim. Mükelleflerimizin düzenlemiş olduğu faturalar, serbest meslek makbuzu vs., vergi kanunlarına dayanak teşkil edecek her türlü belgeyi şu an ki ortamda ya bizler gidip mükelleflerimizden alıyoruz ya da

mükelleflerimiz getirip bizlere bunları teslim ediyor. Şimdi birincisi bu, ikincisi aynı para gibidir zaten bu faturalar, bir sürü insanın eli değmektedir. Dolayısıyla bunlar ofislerimizde tasnif ediliyor, ondan sonra bunlar tek tek kayıtlara geçildikten sonra gönderilen beyanname aşamasına dönüyor. Yani bakanımızın dijital dediği kısım bu sürecin sadece %1'lik bir kısmıdır. %99'luk tamamen manuel devam etmektedir aslında. Bankalarda olduğu gibi %100 otomasyona geçmiş değiliz. (...) (23.07.2021)

SMMM (2)'nin de aynı şekilde resmi makamların açıklamalarından rahatsızlık duyduğu görülmüştür. Bunlara ek olarak beyannamelerin oluşturulması sürecinde özel aracı olmaması sebebiyle sürekli ve yoğun bir şekilde toplu taşıma aracı kullanması gerektiği ve bunun koronavirüs pandemisi kapsamında kendisi açısından çok riskli olduğuna dair endişelerini ifade etmiştir. Diğer taraftan resmi makamlarca mücbir sebep kapsamına alınan işletme tanımının çok açık olmaması sebebiyle yaşanan kargaşaya da vurgu yapmaktadır. Yine bu süreçte mükellefler tarafından hiçbir iş yapmamakla itham edilmelerinin kendilerini üzmesinin yanısıra mükelleflerin pandemi sebebiyle iş yapamadıklarını bahane ederek muhasebe ücretlerini ödememelerinin de maddi manevi kendilerini etkilediğini ve bu açıdan da kendilerine sahip çıkılmadığını belirtmiştir. SMMM (2)'nin bu konudaki düşünceleri aşağıdaki gibidir;

SMMM (2): (...) *Muhasebe mesleği canlı ve dinamik bir meslek. Belki her iş durur ama bizim işimiz durmaz. Maliye bakanının açıklamasına göre mali müşavirler zaten e-beyanname ile beyannameleri gönderiyorlar onlar açısından bir sıkıntı söz konusu değil. Ancak beyannamenin elektrik ortamına geçişine kadar geçen süreç tamamen fiziksel bir süreç. Evrakları normal dönemlerde işletmelerden almaya biz gidiyoruz ya da onlar bize getiriyor fakat bu dönemde hep biz toplamak zorunda kaldık. Benim kendi aracım yok. Toplu taşıma ile gitmek zorundayım. Bu durumlar beni çok risk altında hissettiriyor. Mücbir sebep kapsamına alınan bazı işletmeler var. Mücbir sebep kapsamına alınan işletmelerin beyannamelerinin verilme süresi uzatıldı fakat hangi şirketler mücbir sebep kapsamına giriyor hangileri girmiyor maliye bakanı kendisi bile anlayamaz, öyle genelge yayınlıyorlar. Bu kadar iş yükünün üstüne işletmelerin sahipleri bizi arayıp zaten bir şey yapmıyorsunuz diyor. Biz dükkânı kapamışız bir de size muhasebe ücreti ödeyemem diyor. Devlet, memurları ve işverenleri koruyor olan biz aracı mali müşavirlere oluyor. Bu tür zorluklar biz mali müşavirleri mali açıdan çok sıkıntıya sokacaktır. (...)* (29.08.2021)

SMMM (3), "Evde kal" çağrılarının kendileri açısından uygulanabilir olmadığını, mükelleflerin kendilerini aradığında gerekli bilgiyi verebilmesi için ofiste olmaları gerektiğini belirtmiştir. Pandemi sürecinde sağlıkçı, fırıncı gibi mesleklere duyulan hayati ihtiyacın muhasebe meslek mensupları açısından da geçerli olduğunu, para akışı olduğu sürece muhasebecilere ihtiyacın olacağını belirtmiştir. Sağlıklarının risk altında olduğunu belirten SMMM (3)'ün de resmi makamların

açıklamalarından rahatsızlık duyduğu ve beyanname erteleme konusunda geç kalındığını düşündüğü görülmüştür. Bu soruya SMMM (3) aşağıdaki gibi cevap vermiştir;

SMMM (3): (...) *Hükümetimiz sürekli evde kal kampanyasını vurguluyor ama beyanname tarihlerini ertelemekte çok geç kalıyor. Mükelleflerimden biri aradığı zaman bir bilgi vermek için ofisteki bilgisayarının başında olmam gerekiyor. Süreç kötü bir süreç. Savaş döneminde nasıl bir sağlıkçıya, bir fırıncıya, bir markete ihtiyaç varsa bir muhasebeciye de o kadar ihtiyaç vardır. Bir süreçte para kavramı kullanılıyorsa o süreçte bir muhasebeciye ihtiyaç vardır. Maliye bakanımıza göre mali müşavirler dijital ortamda beyanname yollayabilirler. Benim mükelleflerimin çoğu dijital fatura dahi kullanmıyor. Tüm evraklar aynı para gibi bir sürü insanın elinden geçiyor. Sağlığımızı riske atıyoruz. (...)* **(04.08.2021)**

SMMM (4), sosyal mesafe ve hijyen kurallarına uymanın bu süreçte mümkün olmadığını, beyanname oluştururken yüzlerce evrakla temas etmesi gerektiğini, bu evrakların bir sürü insanın elinden geçtiğini bu yüzden mesleki açıdan çok zorlandığını belirtmiştir. SMMM (4)'de bir önceki meslektaşı gibi beyanname ertelemelerinin zamanında yapılmadığını düşünmektedir. Ayrıca beyanname ertelemesinin kendileri için evde dinlenmeleri ve pandemiden korunmaları anlamına gelmediğini, bu sırada devletin işletmeler yönelik çıkardığı teşviklerin meslek mensuplarına ciddi iş yükü olarak döndüğünü belirtmiştir. Kendisinin kronik rahatsızlığı bulunduğunu belirten SMMM (4) bu açıdan endişe duymakta ve devletin kendisine evden çıkma yasağı getirdiğini ama işlerini bitirmesi gerektiği için bu yasağa uyamadığını belirtmiştir. SMMM (4)'ün ifadesi şu şekildedir;

SMMM (4): (...) *En büyük zorluğumu büro ve meslek hayatımda yaşıyorum. Sosyal mesafemi koruyarak, hijyene dikkat ederek bu işi yapabilmem mümkün değil. En basitinden yapmam gereken bir KDV beyanname için onlarca, abartmıyorum bazen yüzlerce evraka temas etmek zorundayım. Bir de o evrak ve belgeleri getiren ve götüren insanlar var elbette. Evet, geç de olsa beyan dönemlerimiz ertelendi ama daha erken müdahale edilmeliydi. Beyanlar ertelenince bizi de evlerimize gidip evde kal çağrısına uyduğumuzu düşünmüş olabilirsiniz. Öyle değil maalesef. Devletimizin çıkarttığı her teşvik biz mali müşavirlere iş yükü olarak geri dönüyor. Ben kronik hastalığa sahip bir bireyim. Devlet bana evden çıkma yasağı getirdi. Ama gelin görün ki büromdayım ve işlerimi bitirmek zorundayım. (...)* **(14.08.2021)**

SMMM (5) bu soruda hedef kitleleri olan işletmeler üzerinde pandeminin raporlama, değerlendirme, yorumlama, finansal raporların hazırlanması gibi işlerini zorlaştıracağını belirtmiştir. Ek olarak bu durumun, mükelleflerin finansal dengesinin bozulması sebebiyle muhasebe ücretlerinin tahsilatını zorlaştıracağı ve müşteri sayısının düşeceğini ifade etmiştir. Meslek mensuplarının karşılaştığı

risklerin bugüne kadar göz ardı edildiğini düşünen SMMM (5)'in cevabı şu şekildedir;

SMMM (5): (...) Bizim hedef kitlemiz olan işletmeler üzerinde virüsün çok etkisi olacaktır. Bu sebeple, işletmelerde varlıkların değer kaybetmesi, sürekliliğin riske girmesi, öz kaynak kayıpları, işletme faaliyetlerinde performans düşüklüğü gibi durumlar ortaya çıkacaktır. Bu durum bizlerin de raporlama, değerlendirme, yorumlama, finansal tablo hazırlama konusundaki faaliyetlerimizi zorlaştıracaktır. İşletmelerde sıkıntılar meydana geleceği için bizim tahsilat yapmamız zorlaşacak ve müşteri kapasitelerimiz tıpkı işletmeler gibi düşecektir. Mali müşavirler bugüne kadar mesleki faaliyetlerinde karşılaşacakları risk faktörlerini göz ardı etmişlerdir. (...) (17.08.2021)

YMM (6) sokağa çıkma yasağından meslek mensuplarının muaf tutulmasının sebebinin devletin paraya ihtiyaç duymasından olduğunu söylemiş, gelir idaresinden gelen teşekkür mesajı ile birlikte meslek mensuplarının ne kadar kilit bir pozisyona sahip olduğunu ve meslek hayatında ilk defa meslek mensuplarının değerinin anlaşıldığını beyan etmiştir. Bir nevi maliyenin maaşsız memuru olan meslek mensuplarının herkesten belge toplamasının sağlık açısından riskine dikkat çekmiştir. Diğer taraftan beyannamelerle ilgili Ocak, Şubat, Mart beyannamelerinin ertelendiğini fakat geçici vergi beyannamesinin en geç 28 Mayıs'ta verilmesi gerektiğini, Ocak, Şubat, Mart beyannamelerini verilmeden geçici verginin nasıl verilebileceğine dikkat çekmiştir. 2019 kurumlar vergisinin 1 Haziran'a kadar ertelendiğini, 2019 yılını kapatmadan 2020 yılına ilişkin işlem yapılmasının mümkün olamayacağını, dolayısıyla teknik olarak mümkün olmayan şeylerin istenildiğini, bunun da ilgili resmi kurumda bu durumu düşünebilecek birinin olmamasından kaynaklandığını düşünmektedir. Maddi açıdan ise ihracatçıların en büyük talebinin KDV iadesi almak olduğunu, bunun ise tüm resmi kurumların personelinin pandemiden dolayı kurumda olmaması sebebiyle mümkün olmadığını, 3 aydır dosyalarının beklediğini ve vatandaşın ilgili iadeyi alamadığını, vergi dairesinin ise personelin izinde olmasını mazeret gösterdiğini eklemiştir. Koronavirüs döneminde müşteri olarak nitelendirdiği mükelleflerin işyerlerinin kapalı olması sebebiyle muhasebe ücretlerinde tahsilat yapılamadığını söyleyerek maddi durumunu şu şekilde ortaya koymuştur;

YMM (6): (...) Gelirim %80 düştü. Benim aylık sabit giderim 50-60 bin TL. Bu kadar sabit gideri olan birisi para gelmezse 4 ayda batar. Teşvik sadece kısa çalışma ödeneği, o da işsizlik fonundan, krediyle olmuyor, onu ödeyeceksin sonuçta. Borç borçla kapanmaz yoksa batarsın. En büyük iyilik vergi affı, ciddi vergi teşviği, ciddi Sosyal Güvenlik Kurumu(SGK) teşviği gelecek ve vatandaş rahatlayacak. Onun da yapılacağına inanmıyorum çünkü devlet elini açmış bu gelirleri bekliyor. (...) (21.08.2021)

YMM (7) ise meslek camiasının olumsuz etkilendiğini, bütün işyerlerinin kapanmasına rağmen devletin beyanname talep ettiğini söylemiştir. YMM (7) esas görevlerinin denetim olduğunu, denetimin şahsi olması sebebiyle yardımcılara

devredilemeyeceğini, dolayısıyla firmalara fiili olarak gitmesi gerektiğini belirtmiş fakat hiçbir yere gidemediğini, denetlenmesi gereken firmaların kapalı olması ya da personelinin bulunmaması sebebiyle denetim faaliyetlerinin tam anlamıyla gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığını eklemiştir. Meslek mensuplarının maddi zorluklarına ilişkin ise her ekonomik daralmada ödemede güçlük yaşanabildiğini belirtmiştir. İşletmelerden muhasebe ücreti tahsilatında aksama olabileceğini ama işletmelerin hiç ödememezlik yapmayacağını söyleyerek diğer katılımcıların aksine bir tavır ortaya koymuştur. Kendisinin de tahsilatını %50-%60 yapabildiğini, buna karşın işleri yapmama gibi bir lüksünün olmadığını söylemiş. Diğer taraftan 65 yaş üstüne evden çıkma yasağı koyması sebebiyle iki aydır evden çıkamadığından evden çalıştığını, son kararname ile evden çıkma izni verildiğini ama bunun kendi sağlığı için risk taşıdığını, devletin vergi toplayabilmek için meslek mensuplarını feda ettiği düşüncesine yol açtığını ifade etmiştir. Sağlık sektöründe doktorlara verilen önem gibi ekonominin yönlendiricileri, raporlayıcıları ve beyannamecileri olan bu meslek camiasına özel önem verilmesi gerekmesine rağmen devlet nezdinde değersiz olduklarını düşünmektedir. Meslek mensuplarının maliye bakanlığının yan kuruluşu gibi bir durum söz konusu olduğunu ama adı “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlik Mesleği” olan mesleğin serbest ve bağımsız olmadığını belirtmiştir. Devletin pandemi sürecinde ekonomiyi, elindeki karşılıklar olarak ifade edilen işçi fonları, hazine fonları gibi kaynaklarla yönetmesi gerektiğini ama ne hazine ne işçi fonunda ne de merkez bankasında hiçbir şey kalmadığını söylemiştir. Kendi bürosunda personele izin verdiğini çünkü mesleğinin kendisi bulunmadan yapılabilecek bir iş olmadığını, personelin esas eleman değil yardımcı personel olduğunu söylemiş ve şunları eklemiştir;

YMMM (7): (...) Ben telefonla yapamam ki, verdiğim görevi maddi olarak görmeliyim. 1'in arkasına kaç sıfır koyduğunu görmem lazım. Bir sıfır koyarsa 10, iki sıfır koyarsa 100, üç sıfır koyarsa 1000. 1000 yazması gerekirken bir sıfırı eksik yazsa 100'e düşer 900 gider. (...)
(21.08.2021)

5.3.3. COVID-19 sebebiyle karşılaşılan zorluklara çözüm önerileri

Cevaplar incelendiğinde katılımcıların çeşitli açılardan yapılması gerekenlere yönelik çözüm önerileri sundukları görülmüştür. SMMM (1) ilk vakanın görülmesinin ardından eğitime ara verilmesi gibi önlemlerin muhasebe alanında da hızla alınması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle ilk vakanın ardından KDV, Gelir Vergisi, BA/BS formu gibi verilmesi gerekli dökümanların en azından Nisan'a kadar ertelenmesi kararının alınmasının gerektiğini belirtmiştir. Bu konuda yavaş davranılarak geç kararların alındığını düşünmektedir. Devam eden süreçte KDV ve BA/BS konusunda süre uzatması gelse de muhtasar gibi diğer bazı beyannamelerde herhangi bir erteleme olmadığını söylemiştir. Diğer taraftan 26 Mart son tarih olan KDV beyannamesinde süre uzatımının 23 Mart'ta yapılmasının pek bir şey ifade etmediğini, böylesi bir durumda kendisinininki gibi küçük bir ofiste birçok kişinin sosyal mesafe gibi kurallara uyamadan çalışmak zorunda kaldığı ve böylece yetiştirmeye çalışıldığını söyleyerek zaten 26'sı son tarih olan bir beyanname için

23'ünde sağlık konusunda riskli koşullarda çok çalışarak işin çoğunun yapıldığını belirtmiştir. Bu sürecin başlarında ısrarlara rağmen resmi makamların olumlu yaklaşmaması sebebiyle mali müşavirler ve yanlarındaki personel düşünüldüğünde iki milyona yakın kişinin risk altında çalışmak zorunda kaldığını, bunun da toplumun geri kalanı içinde risk olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki düşüncelerini şöyle özetlemiştir;

SMMM (1): (...) *Gelir vergisini devletimiz uzatmıştı Nisan ayı sonuna kadar. Biliyorsunuz biz Mart ayında ne yapıyoruz? Şubat ayına ait verilmesi gereken sosyal güvenlikle alakalı bildirimler ve bunun yanında KDV beyannamemiz var. Bir de bu ay ilave Gelir Vergisi vardı. Bu beyannamelerin tamamı en azından bir sonraki Nisan dönemindeki beyanname verme sürelerine kadar uzatılması gerekiyordu. 23 Mart itibarıyla KDV beyannamesi, BA/BS bildirim formu dediğimiz formlar uzatıldı. Ama muhtasar beyannamemizle alakalı bir uzatma gelmedi. Tamam, muhtasar beyanname ile alakalı uzatmayı da şöyle düşünebiliriz. Evet, muhtasar beyannamelerin hepsi mutlaka bir ödeme şeklinde sonuçlanır. Bu dönemde de devletimiz sıkışık olduğu için en azından bir önceki ay elde edilen kazançlarla alakalı verilmesi gereken beyanname de verilir. Bunun sonucunda da devlete bir miktar gelir elde edilebilir. Muhtasar beyanname biraz daha evrak akışının az olması sebebiyle kabul edilebilir. Ancak KDV beyannamesinin son günü 26 Mart. 26 Mart'tan önce 23'ünde uzatılması gerçekten çok faydalı olmadı çünkü insanlar o zamana kadar uzatılmadığını görünce 26'sında son gün evrakların kaydedilip, raporlanıp, kontrol edilip beyanname haline dönüştürülmesi gerçekten sıkışıklığa sebep olup zaman alacağından dolayı o vakte kadar bekleme lüksüne sahip değil. Kendi büromdan örnek veriyorum %80'i bitirmiştım. Çünkü neden; bu kadar ısrara rağmen bakanımız bu noktada olumlu yaklaşmayınca biz de kendi önlemlerimizi almak durumunda kaldık. Kendi ofisimden örnek vereyim. Orta ölçekli bir ofis. Bizimle beraber on kişinin çalıştığını düşünürsek Türkiye çapında yüz on altı bin tane mali müşavir var. Bunların yanında çalışan personellerle beraber ve diğer ön muhasebe elemanlarıyla beraber iki milyon kişiyi buluyor. İki milyon tane kişinin bir piyasada olduğunu düşünün ve bunların fatura vb. evrak ve paralarla uğraştığını düşünün. Ne kadar büyük bir riski göze almışız. O yüzden bir an önce çözüm bulunsaydı bu iki milyon kişi rahat bir şekilde evinde kalabilirdi. (...) (23.07.2021)*

SMMM (2)'ye göre bu sürecin meslek mensuplarına yönelik zorluklarını çözmek çok basit bir eylem gerektirmektedir. Bu kapsamda tüm işletmelerin mücbir sebep kapsamına alınarak beyanname ertelemeleri yapılması gerektiğini belirtmiştir. Fakat bunun için geç kalındığını, halihazırda vefat eden meslek mensuplarının bulunduğunu söylemiştir. Söz konusu ertelemelerin zamanında yapılmasıyla meslek mensuplarının evde kalarak pandemiden etkilenmesinin önlenebileceğini söyleyerek şunları ifade etmiştir;

SMMM (2): (...) *Bu yaşadığımız zorlukları çözmek aslında çok basitti. Tüm işletmeleri mücbir sebep kapsamına alıp beyannameleri ertelemeliydiler. Şu an bu önlem alınsa bile çok geç kalındı. Haberlere göre İstanbul'da vefat eden mali müşavirler var. Bu ertelemeler en başta yapılsaydı, biz de evde kalıp sadece acil ihtiyaç olduğundan işyerlerimize gitmek zorunda kalırdık. Mevzuatlar anlaşılır şekilde açıklanmalıydı ancak bu şekilde her kafadan bir ses çıkmazdı. (...)*
(29.07.2021)

SMMM (3) ve SMMM (4) de eğitime hızla ara verilmesi gibi beyannameler de hızla ertelenmeliydi diyerek erteleme kararının verilmesi ile son tarih arasındaki sürenin kısalığı dolayısıyla büyük risk aldıklarını belirtmişlerdir. SMMM (4), 65 yaş üstü meslek mensupları ve kendisi gibi kronik rahatsızlığı bulunan meslek mensuplarının büyük risk altına girmek zorunda kaldığını belirtirken SMMM (3) erteleme kararlarının doğru zamanda alınmasının gerekliliğini aşağıdaki cümlelerle beyan etmiştir;

SMMM (3): (...) *Hükümet okulların tatil edilmesi gibi önlemleri aldığı zaman beyannameleri de ertelemeliydi. 26 Mart beyannameleri vermemizin son günü fakat erteleme hakkında açıklama bize 23 Mart'ta veriliyor. Zaten son 3 gün kalana kadar bir açıklama görmediğim için büyük risk altında çalışıyorum ve yapılacak işlerimin neredeyse tamamını bitirmiş oluyorum. Yani beyannamelerin ertelenmesi kararı daha erken verilseydi bizim açımızdan çok daha sağlıklı olurdu. (...)*
(04.08.2021)

SMMM (5), bu soruda farklı bir noktaya değinerek meslek mensuplarının yaşadıkları zorluklar konusunda meslek örgütlerinin meslektaşların risk yönetimini ihmal ettiğini belirtmiştir. Bu kapsamda geleceğe yönelik adımlar atılması gerekliliğini aşağıdaki cümlelerle ifade etmiştir;

SMMM (5): (...) *Meslek örgütleri ve meslektaşlar, mesleki faaliyetler için risk yönetimini ihmal etmişlerdir. Hiçbir zaman risk değerlendirmesi yapmamış, ekonomik ve mesleki olarak, korunmak adına ihtiyatlı davranmamış, kanunlar karşısında korunma haklarını oluşturamamışlardır. Bu eksikliklerin giderilmesi için vizyon oluşturmaları artık kaçınılmazdır. Bir daha böyle bir pandemi meydana gelirse bu kadar zor duruma düşmek zorunda kalmayalım. (...)*
(17.08.2021)

YMM (6), çözüme yönelik bakanlığın Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile ciddi görüş alışverişi yapması, yol haritasının belirlenmesi ile birlikte ciddi bir dayanışmanın gerekliliğinden bahsetmektedir. Aksi bir durumda pandeminin olumsuz etkilerinden 1-2 ayda çıkabilecek şirketlerin iflasa gidebilecekleri, milyonlarca insanın işsiz kalabileceği ve hatta intihar miktarının artabileceği konusunda uyarmıştır. İşten çıkarma yasağı gibi önlemlerin kısa vadeli çözümler olsa da uzun vadede çözüm olamayacağı, halkla ve şirketlerle birebir görüşerek fizibilite çalışmasıyla ciddi bir program ve destek oluşturulmasının önemini

vurgulamıştır. Ülkemizin önemli ve büyük STK'larından biri olan TÜRMOB'un ekonominin yönlendiricisi olan pozisyonu sebebiyle görüşünün alınması, üniversitelerle, akademisyenlerle, şirketlerle, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) gibi kurumlarla görüşülerek sıkıntıların önlenmesi adına atılacak adımlara karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir. YMM (7) ise özellikle meslek mensuplarının tahsilat problemlerine yönelik çözüm önerilerinde bulunmuş ve şunları ifade etmiştir;

YMM (7): (...) Meslek mensuplarının, işlerini yaparken tahsilat sorununu sorun etmek yerine kendilerini daha güvenli, programlı ve planlı hale getirmeliler. Her ayın sonunda beyanname uzatma konusunda arkadaşlarımız şikayetleniyor. Niye uzatsın? Programınızı yapın. Mükellefe şu tarihler arasında bu beyanname ile ilgili dökümanlarınızı sürenizde bana teslim etmezseniz beyannamenizi zamanında vermem, eksik veririm, bununla ilgili cezaları kendiniz çekersiniz diye anlatıp sözleşmeye yazıp, bunu da fiilen uygulayın. Ben 52 yıldır mali müşavirlik yapıyorum 26 yıl YMM, 26 yıl da SMMM olarak. Bu süre içerisinde hiçbir beyannamemi son güne bırakmadım. Hepsini bir gün önce tamamlarım, son gün vermem. Verilmemişse tamamlanacak olsa bile vermem. Çünkü mükellefimize verdiğimiz talimatta bize süresinde evrak getirmeyenin beyannamesi verilmez, bunun cezasını da kendi çeker diyoruz. Ama meslek mensupları kendi aralarında bu konuyu dizayn edemedikleri için haksız rekabet oluyor. Ben böyle dersem müşterim başkasına gidebilir diyor. Meslektaşların kendileri doğrudan doğruya çözecek bunu. Ne Maliye Bakanlığı, ne meslek odası, ne odalar birliği, meslektaş çözecek. Önce kendileri koydukları kurallara istisnasız uyacak. Kurallar kötü ya da eksik olabilir ama değiştirilinceye kadar uyulacak. Kendi koyduğunuz kurallar eksik ve kötü olsa da uyacaksınız. Demokrasi sandıktaki seçim değil kurallar rejimi. Her alanda demokrasi var. Yemek yerken demokrasi var. Yolda yürürken demokrasi var. Tarlada çalışırken demokrasi var. Çarşıda gezerken demokrasi var. Alışveriş yapılırken demokrasi var. Seçim yapılırken demokrasi var. Bir yere aday olurken de demokrasi var. Bir sandalye var, bin kişi aday oluyor. Kazanamayanın kaçıp gitmesinin anlamı yok. Bu süreç fırsat yarattı. Hem topluma hem yöneticilere. Bunu iyi değerlendirmeliyiz ama değerlendirmiyoruz. Bunun sebebi vatandaştan öte en tepeden başlıyor. (...) (21.08.2021)

6. Sonuç

COVID-19 pandemisi tüm dünyayı etkisi altına almış, sağlık açısından verdiği zararların yanında ekonomik olarak da olumsuz etkiler yaratmıştır. Pandemi sebebiyle birçok kişi mesleğini icra ederken çok zor şartlarda çalışmak zorunda kalmıştır. Bu meslek gruplarından biri de mali müşavirlerdir. Bu çalışma mali müşavirlerin pandemi hakkındaki düşüncelerini almak, pandemi sebebiyle yaşadıkları zorlukları belirlemek ve zorluklara çözüm önerileri sunmak amacıyla

gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda mali müşavirlerin pandemi hakkındaki görüşleri ve pandemi sürecinde karşılaştıkları zorluklar özetlenmiştir.

Çalışmaya katılan meslek mensuplarının sağlık ve ekonomiye ilişkin cevapları incelendiğinde şunlar göze çarpmıştır;

- COVID-19 tüm dünyayı tehdit etmektedir, muhasebe meslek mensupları sağlık açısından ve ekonomik açıdan etkileri sebebiyle kaygılıdır ve geleceğe yönelik karamsardır.
- Muhasebe meslek mensupları pandeminin yayılmaya devam edeceğini düşünmektedirler ve yol açtığı tıbbi ve ekonomik sıkıntıların ciddi boyutlara ulaşacağını belirtmektedirler.
- Sağlık teşkilatının gayretlerinden muhasebe meslek mensupları çok memnun olmalarına rağmen son dönemde kurallardaki ve toplumdaki gevşemeler sebebiyle durumun zorlaşacağını düşünmektedirler.
- Muhasebe meslek mensupları yetkililerin açıklamalarında açık, net ve şeffaf olmadıklarını düşünmektedirler.
- Muhasebe meslek mensupları ülkemizin pandemiye ekonomik ve yönetsel açıdan kötü bir dönemde yakalandığını, halihazırda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar sebebiyle ilerleyen dönemde dış borçların ödenmesinin mümkün olamayacağını ifade etmektedirler.
- Vatandaşa yardım konusunda yerel yönetimlerle çatışmalar yaşanmasının böylesi bir dönemde doğru olmadığını düşünmektedirler.

Çalışmaya katılan meslek mensuplarının COVID-19 kapsamında alınan ve alınması gerekli tedbirlere ilişkin cevaplarına göre şunlar ortaya çıkmıştır;

- Katılımcıların çoğunluğu alınan önlemleri yeterli bulmamaktadır.
- Uzun süreli (örneğin 1 ay) sokağa çıkma yasağı getirilmelidir.
- Pandemi sürecinde sosyal mesafe kuralları ve bireylere uygulanan COVID-19 test sayısı artacaktır.
- Özel sektör çalışanlarının çalışmaya devam etmesi doğru değildir.
- Alınan önlemlere karşı vurdumduymazlığın önlenmesi adına caydırıcı cezalar getirilmelidir.
- Kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izne ayrılanlara verilen destek yetersizdir.
- İşveren ve çalışanlara ekonomik destek sağlanmalıdır.
- Vergilerin ertelenmesi reel destek değildir, vergi affı gerekmektedir.
- Pandeminin özellikle gıda, tarım olmak üzere diğer alanlardaki etkilerinin de ele alınarak çözümler üretilmesi gerekmektedir.
- Türkiye sağlık açısından iyi durumda olmasına karşın ekonomik olarak iyi durumda değildir.
- Kentsel nüfustaki artışın tersine çevrilmesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamına alınan meslek mensuplarının COVID-19'un mesleki faaliyetler üzerine etkisine ilişkin cevapları aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Meslek mensupları, mesleğin zorluğunun resmi makamlarca hafife alınması gibi nedenlerle önemsenmediklerini düşünmekte ve kendilerini değersiz

hissetmektedirler. Oysaki pandemi dönemi mesleğin ekosistem açısından ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

- Kendilerinin ve çalışanlarının sağlıkları mükellef ziyaretleri, fiziki belge ile çalışma, toplu taşıma aracı kullanmak zorunda olma gibi nedenlerle ciddi risk altındadır. Bu da zincirleme olarak toplumun kalanı için de risk anlamına gelmektedir.
- İşletmelere ilişkin resmî kurumlarca alınan kararlarda belirtilen ifadeler (sağlanan kolaylıklarda kapsama dahil edilen işletmelerin belirsiz kalması gibi) net ve anlaşılabilir değildir.
- İşletmelere sağlanan teşvikler sebebiyle meslek mensuplarının halihazırda ciddi bir iş yükü varken üstüne ciddi bir yük daha bindirmiştir.
- Mükellefler pandemi nedeniyle muhasebe ücretlerini ödememektedir/ödeyememektedir. Bu gibi nedenlerle gelirlerinde ciddi bir azalma meydana gelmiştir. Meslek mensupları da bu konuda üzerlerine düşeni (mükellef ile sözleşme yapılarak bu sözleşmeye ciddi bir şekilde bağlı kalınması gibi) ihmal etmektedirler.
- Resmi makamlarca alınan önlemlerde (beyanname ertelenmesi vb.) geç kalınmıştır. Bazı dökümanlar ertelense bile (BA/BS, KDV vs.) diğer dökümanlarda (muhtasar vs.) erteleme olmamıştır. Bu gibi durumlarda hazırlanması gerekli dökümanların tamamında erteleme gerekmektedir.
- Kronik rahatsızlığı bulunan ya da 65 yaş üstü olan meslek mensuplarının sağlıkları riske atılmıştır. Özellikle devlete verilmesi gerekli dökümanlara ilişkin ertelemelerde çok geç adım atılmıştır. Bu ise bir fayda sağlamamıştır. Aksine bu işlerin yetiştirilmesi için küçük ofislerde çok sayıda personelin birarada günlerce çalışması sebebiyle meslek mensupları ve çalışanlarının sağlıkları tehlikeye atılmıştır.
- Resmî kurumların kısmi ya da tam kapanması sebebiyle muhasebe meslek mensupları işlerini yürütememektedirler. Buna rağmen devlet tarafından halen belge talep edilmektedir.
- Meslek mensupları, kontrol, denetim gibi ek görevlerini yerine getirememektedirler.
- Meslek mensupları ve örgütleri risk yönetimi konusunda yetersiz kalmıştır.
- Devlet, STK'lar, meslek örgütleri (TÜRMOB vs.), iş dünyası (TÜSİAD vs.) gibi toplumun farklı kesimleri ile dayanışma içerisinde olmalıdır.

Bütün bu bilgilere dayanarak, mali müşavirler pandemi sürecinde çeşitli açılardan büyük zorluklarla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Devletin gelir elde etmesinde etkin rol oynayan mali müşavirlerin sorunlarına odaklanılarak çözüm üretilmesi önem arz etmektedir. Bu sayede ülke bazındaki ekosistemin çarklarının daha iyi ve sorunsuz işlemesi mümkün olacak, olası ekonomik krizlerin ve bunların yol açacağı sosyal krizlerin etkisi azaltılabilecektir.

Kaynakça

Acar, Y. (2020), “Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgını ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi”, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 7-21.

Altunay, E., Oral, G., Yalçinkaya, M. (2014), “Eğitim Kurumlarında Mobbing Uygulamalarına İlişkin Nitel Bir Araştırma”, *Sakarya University Journal of Education*, 4(1): 62-80.

Bilen, A. (2008), “Doğu Anadolu Bölgesindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Profilleri, Etik Kurallarına Bakışları ve Meslek Sorunları Üzerine Bir Araştırma”, *Mali Çözüm*, 8(5): 27-42.

Biyan, Ö. (2012), “Muhasebe Meslek Mensuplarına Yönelik Bir Çalışma: Meslek Mensuplarının Demografik Durumları, Mesleki Sorunları ve Değerlendirilmesi”, *Sosyoekonomi*, 1: 105-134.

Chen, S., Yang, J., Yang, W., Wang, C., Bärnighausen, T. (2020), “COVID-19 control in China during mass population movements at New Year”, *The Lancet*, 395(10226): 764-766.

Cumhuriyet Gazetesi (2020), Türk Tabipleri Birliği koronavirüsten hayatını kaybeden sağlık çalışanlarının sayısını açıkladı, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turk-tabipleri-birligi-koronavirusten-hayatini-kaybeden-saglik-calisanlarinin-sayisini-acikladi-1734446>, (22.04.2020).

Çınar, O., Güney, S. (2012), “Muhasebe Meslek Mensuplarının E-Sorunlar Hakkındaki Görüşleri: Erzurum Örneği”, *EKEV Akademi Dergisi*, 50(16): 259-272.

Degroot R. J., Baker, S. C., Baric, R. S., Brown, C. S., Drosten, C., Enjuanes, L., Fouchier, R. A. M., Galiano, M., Gorbalenya, A. E., Memish, Z. A., Perlman, S., Poon, L. L., Snijder, E. J., Stephens, G. M., Woo, P.C., Zaki, A. M., Zambon, M., Ziebuhr, J. (2013), “Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV): announcement of the Coronavirus Study Group”, *Journal of Virology*, 87(14): 7790–7792.

ECDC-European Center for Disease Control and Prevention (2020), COVID-19 Pandemic, <https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19-pandemic>, (28.04.2020).

Gökgöz, A., Zeytin, M. (2012), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentileri: Bilecik ve Yalova İlleri Uygulaması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1(17): 477- 493.

Güneş, G., Gökçek, T. (2013). “Öğretmen Adaylarının Matematik Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20: 70-79.

İsmmmo-İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (2020), Koronavirüsün (COVID-19) Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Çalışmaları Üzerine Muhtemel Etkileri, İSMMMO Bağımsız Denetim Komitesi Çalışması, https://archive.ismmmo.org.tr/YAYINLAR/e_kitap/31032020_bulten.pdf, (28.04.2020).

Kalaycı, Ş., Tekşen, Ö. (2006), “Muhasebe Mesleğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Isparta İl Merkezi Uygulaması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 31: 90- 101.

Karahan, C. (2020), Corona Virüs Bilgilendirme Notu, Ankara Üniversitesi, <http://www.medicine.ankara.edu.tr/2020/03/16/prof-dr-z-ceren-karahandan-corona-virus-bilgilendirme-notu/>,(28.04.2020).

Karataş, Z. (2015), “Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri”, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 62-80

Koçyiğit, S. Ç., Bal, E. Ç., Öztürk, V. (2010), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Örgütsel Stres Kaynaklarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Ankara İli Örneği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1): 253-275.

Kurtcebe, E. (2008), 21. Yüzyılda Muhasebe Mesleğinin Vizyonu, T.C. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Mcintosh, K., Perlman, S. (2014), *Mandell, Douglas and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases*, 8th ed., Chapter in Coronaviruses, including Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) and Middle East Respiratory Syndrome (MERS), Saunders: 1731–1737.

Ömürbek, V., Türkoğlu, T. (2013), “Muhasebe Meslek Mensupları Arasında Yaşanan Haksız Rekabet Üzerine Bir Araştırma”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(16): 115-149.

Özbek, C. (2020), Mali Müşavirlerden Tedbir Paketinde Beyan ve Bildirim Sürelerinin Ertelenmemesine Tepki!, 20.03.2020 Tarihli Karadeniz Hayat Haberi, <https://www.karadenizhayat.com/haber-mali-musavirlerden-tedbir-paketinde-beyan-ve-bildirim-surelerinin-ertelenmemesine-tepki-17898.html>, (28.04.2020).

Özçelik, M. K. (2018), “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Sorunları ve Bu Sorunların Cinsiyet Boyutu: Artvin ve Rize Örnekleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, 15(58): 99-125.

Özdemir, M. (2010), “Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1): 323-343.

Özulucan, A., Bengü, H., Özdemir, F. S. (2010), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Güncel Sorunları, Uygulamada Karşılaştıkları Yetersizlikler Ve Meslek Odalarından Beklentilerinin Unvanları ve Mesleki Deneyim Süreleri Yönüyle İncelenmesi: Türkiye Geneline Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 31: 41-64.

Peiris, J. S. M., Yuen, K. Y., Osterhaus, A. D. M. E., Stöhr, K. (2003), “The Severe Acute Respiratory Syndrome”, *The New England Journal Of Medicine*, 349: 2431-2441.

Şahin, O. N. (2022). “The Problems of Certified Public Accountants: A Study on the Certified Public Accountants Registered to Mardin-Şırnak Chamber of Certified Public Accountants”. *Business Economics and Management Research Journal*, 5(1): 1-12.

T. C. Hazine Ve Maliye Bakanlığı (2020), Ekonomik İstikrar Kalkanı, <https://www.hmb.gov.tr/haberler/hazine-ve-maliye-bakani-sayin-berat-albayrak-anadolu-ajansi-ozel-yayininda-gundeme-yonelik-degerlendirmelerde-bulundu>, (28.04.2020).

T. C. Sağlık Bakanlığı (2020), COVID-19 Bilgilendirme Sayfası, https://covid19.saglik.gov.tr/?gclid=CjwKCAiA57D_BRAZEiwAZcfCxSSMUQhDwbG-xH9aCoD_tasWJqkxKpRgmMOYUM02Sj8i1Y-yNU6rhhoC3e8QAvD_BwE, (28.04.2020).

Teb-Türkiye Eczacılar Birliği, (2020), Coronavirüs Hakkında Bilinmesi Gerekenler, <https://www.teb.org.tr/uploads/brosur/corona.pdf>, (28.04.2020).

Terzi, A. (2015), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslekleri İle İlgili Beklentilerine, Sorunlarına ve Algılarına Yönelik Bir araştırma: Rize Örneği”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2: 193-212.

Tesmer-Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Temel Eğitim ve Staj Merkezi (2020), Korona Virüs Pandemisi Nedeniyle Alınan Tedbirler Duyurusu, <https://turmob.org.tr/haberler/ed02b6c3-b9f8-4b48-8809-d19061156799/korona-virus-pandemisi-nedeniyle-stajyerlerimiz-icin-alinan-tedbirler>, (28.04.2020).

Tetik, N., Kınay, F., Ciğer, A. (2008), “Antalya İlindeki Muhasebe Meslek Mensuplarına Yönelik Durum Analizi ve Beklentilerini Saptamaya Yönelik Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 38: 70-79.

Türmob-Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (2020a), Meslek Mensubu Dağılım Tablosu, <https://turmob.org.tr/>, (28.04.2020).

Türmob-Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (2020b), TÜRMOB Kredi Destek Paketi, <https://www.turmob.org.tr/haberler/6f5ee34f-607c-46db-a62a-873c7728cd1f/turmob-ile-halk-bankasi-arasindaki-anlasmayla-meslek-mensuplarimiz-ozel--nakit-kredi-kullanma-imkan>, (28.04.2020).

Uzay, Ş. (2005), “Muhasebe Meslek Stajyerlerinin Sorunları ve Beklentileri: Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 25: 70-78.

Uzay, Ş., Taç, Ş. G. (2004), “Muhasebecilerin Sorunları ve Beklentileri: Kayseri ve Nevşehir İlleri Uygulaması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 22: 94-104.

VUK-Vergi Usul Kanunu (1961), Vergi Usul Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.doc>, (28.04.2020).

WHO-World Health Organisation (2015), Global Alert and Response. Coronavirus infections, http://www.who.int/csr/don/archive/disease/coronavirus_infections/en/, (28.04.2020).

WHO-World Health Organisation (2020), Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novelcoronavirus-2019>,

(28.04.2020).

WHO-World Health Organization (2016), Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus (MERS-CoV), <http://www.who.int/emergencies/mers-cov/en/>, (28.04.2020).

Wilson, M. E., Chen, L. H. (2020), “Travellers Give Wings to Novel Coronavirus (2019-nCoV)”, *Journal of Travel Medicine*, 27(2): 1–3.

Worldometers (2020), COVID-19 Coronavirus Pandemic, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, (27.04.2020).

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.